

gospodarske prilike. Na sličan način u posljednjem poglavlju "Drniš u katastru prve polovice 19. stoljeća" Nataša Bajić interpretacijom podataka iz katastarskih knjiga i zemljovida nastoji osvijetliti dio prošlosti ovog grada Dalmatinske zagore. Nakon povijesnog pregleda, autorica prikazuje demografske i gospodarske prilike u kojima se Drniš razvijao tijekom 19. stoljeća. Treba naglasiti da su upravo ove katastarske knjige jedini sačuvani izvor o Drnišu.

Čitav je katalog popraćen jednako uspješnim reprodukcijama. Povijest katastra Istre i Dalmacije ilustrirana je i s 25 zemljovida, 5 katastarskih listova, te legendom za tlovidno crtanje. Format kataloga (29x38 cm) omogućio je velike i vrlo čitljive reprodukcije. Prijevodi na engleskom i talijanskom jeziku sadržaj ovog vrijednog izdanja čine dostupan i strancima. Autori svakog poglavlja upućuju zahtjevnije čitatelje i na stručnu literaturu u kojoj će naći detaljnije podatke o ovoj problematici koji su zbog skučenost prostora ovdje izostavljeni. Ipak, šteta je što autori uz pomnu obradu razvoja katastra u Dalmaciji, nisu posvetili jednaku pažnju i nastanku i razvoju katastra Istre, područja u kojem je izmjera prva provedena. Na kraju valja istaći da je katalog plod zajedničke suradnje stručnjaka arhivista i kartografa, te kao takav predstavlja vrijedan izvor podataka ne samo za proučavanje razvoja zemljomjerstva Dalmacije i Istre, već i za najrazličitija povijesna istraživanja našeg priobalja.

Mirela Slukan

SLOVENIJA NA VOJAŠKEM ZEMLJEVIDU 1763-1787 = JOSEPHINISCHE LANDESAUFNAHME 1763-1787 FÜR DAS GEBIET DER REPUBLIK SLOWENIEN/ Vincenc Rajšp (voditelj projekta, toponimija zemljovida, index i redakcija), Majda Ficko (transliteracija i prijevod). Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 1995, 345 str, 20 faksimila zemljovida.

Ovo jedinstveno izdanje plod je zajedničkog projekta Znanstvenoistraživačkog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti i Arhiva Republike Slovenije. Projekt je najavljen već 1994. kada je objavljen ogledni primjerak pod naslovom "Slovensko ozemlje na vojaškom zemljevidu iz druge polovice 18. stoljetja". Namjera projekta je istražiti, prevesti i korisnicima podastrijeti obsežni pisani i kartografski materijal nastao kao rezultat prve Jozefinske topografske izmjere. Kako se radi o vrlo opsežnom materijalu, njegovo objavljivanje planirano je u ukupno sedam svezaka velikog formata. U kolovozu 1995. na svjetlo dana izašao je prvi svezak. Tako je započeto objavljivanje Jozefinskih topografskih zemljovida i opisa pokrajina za područje današnje Slovenije nastalih u razdoblju od 1763. do 1787. Činjenica da se radi o materijalu koji se inače čuva u Ratnom arhivu (Kriegsarchiv) u Beču koji je teže dostupan većem dijelu istraživača čini ovakvo izdanje još vrednijim. Već sam omot na kojem se nalazi

sjajna reprodukcija jednog od listova topografskog zemljovida najavljuje da se radi o izdavačkom djelu vrhunske kvalitete. Prvi dio sveska s podnaslovom *Opisi* (*Landesbeschreibung*) koji obuhvaća 345 stranica pisanog teksta sastoji se od predgovora i uvoda, topografskih opisa područja prikazanih zemljovidima, toponomastičkog dijela te indexa. Faksimile zemljovida, njih 20, nalazimo u posebnoj mapi koja je sastavni dio izdanja. U uvodnim poglavljima prvog sveska autori daju osnovne podatke o prvom topografskom premjeru Austrijske carevine, te ističu revolucionarnost ovog izuzetnog vojnog poduhvata (Erich Hillbrand: "O Jožefinskom vojaškom zemljevidu", Vincenc Rajšp: "Ob prvem zvezku"). Do toga vremena kartografija se temeljila na klasičnim talijanskim, nizozemskim i njemačkim djelima završne epohe Velikih geografskih otkrića. Ratovi koji su vođeni tijekom prve polovice 18. stoljeća jasno su ukazali na potrebu za pouzdanijim zemljovidima krupnijeg mjera, koji bi zadovoljili strateške potrebe sve složenijih vojnih operacija. Drugi važni poticaj za uvođenje državnog sustavnog premjera bila je namjera da podaci dobiveni tzv. ekonomskom izmjerom (klasiranje zemljišta i procjena prihoda) posluže kao osnova za poreze (*Steuerregister*). Tako je na prijedlog tadašnjeg zapovjednika Generalštaba grofa Moritza Lacyja carica Marija Terezija 1763. donijela povijesnu odluku o početku premjera zemalja Austrijskog carstva koji je trajao 22 godine,

od 1763 do 1785. Kartiranje je teklo po tadašnjoj upravnoj podjeli Carstva: Austrijska Šleska (1763), Češka (1764-1767), Moravska (1764-1768), Ugarska (1766-1772, 1782-1785), Temišvarski Banat (1769-1772), Erdelj (1769-1773), Gornja Austrija (1769-1770, 1780), Moldavija (1769-1773), Austrijska Nizozemska (1770-1777 u mjerilu 1:11 520), Bukovina (1773-1775 u mjerilu 1:57 600), Donja Austrija (1773-1781), Banska Krajina (1774-1775), Karlovački Generalat (1781-1782), Galicija (1779-1782), Slavonska Vojna Krajina (1880-1781), Varaždinski Generalat (1781-1782), Slavonija (1781-1783), Hrvatska (1783-1784) i Unutrašnja Austrija (1784-1787). Tako je nastao prvi vojni državni zemljovid u krupnom mjerilu 1 palac na karti 400 hvati u prirodi tj. 1:28 800, koji je po svojoj monumentalnosti pretekao čak i sličan terenski poduhvat koji je u Francuskoj nekoliko godina ranije otpočeo znameniti Cassini. Na žalost, zemljovid je zbog tadašnjih vojnih zakona dugo bio vojna tajna, dostupan samo rijetkim pojedincima.

Područje današnje Slovenije koje je prikazano sa 110 listova zemljovida najvećim je svojim dijelom tada pripadalo Unutrašnjoj Austriji (*Innerösterreich*) koja je obuhvaćala dvije gubernije, onu u Grazu pod kojom su bile države Štajerska, Koruška i Kranjska i druga u Trstu koja je obuhvaćala područje Trsta, Gorišku i Gradišku. Današnje Prekomurje bilo je pod Ugarskom, manji dio Bele Krajine pod upravom Slunjske pukovnije Karlovačkog generalata, a dio slovenske

Istre pod Mletačkom Republikom. Nakon općih informacija o Jozefin-skom premjeru slijede opisi područja prikazanih listovima zemljovida. Naime, uz svaki list zemljovida izrađen je i detaljan topografski opis terena koji sadrži sve one podatke koji se nisu mogli iskazati kartografski, a koji su od strateške važnosti za kretanje i smještaj vojske. U prvom svesku obrađeni su listovi: 221-225, 230-239, 266, 247, 250 i 60 koji prikazuju južne dijelove Slovenije - Belu Krajinu, dio Notranjske s Ložem, cijelu Kočevsku, te dio Dolenjske s Novim Mestom i Kostanjevicom na Krki. Originalni opisi terena pisani rukom goticom, ovdje su prevedeni i transliterirani. U tim su opisima naznačena imena naselja, njihova udaljenost od susjednih naselja u satovima hoda, stanje puteva i cesta, opisane su crkve i stanje objekata koji bi mogli poslužiti vojsci, stanje voda, opisi šuma, te razne druge napomene koje bi mogle biti korisne vojsci. Zatim slijedi poglavlje posvećeno toponomastičkoj građi (Toponimij sekcija) u kojem je obrađeno cjelokupno zemljopisno nazivlje za područje današnje Slovenije, za svaki list zemljovida zasebno. Imena su ispisana abecednim redoslijedom i to tako da se na prvom mjestu nalazi naziv s originala zemljovida, na drugom naziv s kopije zemljovida (ako su različiti), te današnji naziv. Nakon ovakve obrade nazivlja, slijedi index koji sadržava kompletnu toponomastičku građu crpljenu iz pisanog i kartografskog materijala. Već letimičan pogled na obim i bogatstvo toponomastičke

građe materijala nastalog Jozefin-skom izmjerom, potvrđuje nam činjenicu da se radi o povijesnom izvoru neprocjenjive vrijednosti. Vrijednost građe je to veća što su se tadašnji kartografi, iako stranci, ravnali slovenskim govornim područjem, dok su u ispisivanju nazivlja primjenjivali mađarsku transkripciju. Drugi dio sveska sastoji se od mape s faksimilima zemljovida. Svi su zemljovidi izrađivani u mjerilu 1:28 800. Izuzetak je činio dio današnje Slovenije koji je bio pod mletačkom vlašću za čije je područje nakon što je 1797. došlo pod vlast Austrijske carevine izrađen zemljovid u mjerilu 1:57 600. Za svaki list izrađen je original i jedna kopija-čistopis (Reinzeichnung) veličine 42 x 62 cm. U ovom je svesku reproducirano 19 topografskih zemljovida, te pregledni zemljovid (Squellerte) Unutrašnje Austrije na kojem je ucrtana mreža sekcija. Ovdje objavljeni faksimili zemljovida su za oko 0,5 cm veći od originala. Faksimili se odlikuju vrhunskom reprodukcijom pa predstavljaju dostojnu zamjenu originala.

Predstavljena građa prve topografske izmjere predstavlja vrijedan i bogat izvor za različita kartografska i povijesna istraživanja. Dvojezično, slovensko-njemačko oblikovanje čitavog izdanja omogućuje dostupnost ove vrijedne građe širokom krugu korisnika. Tako objavljivanje ovog izvornog arhivskog materijala predstavlja velik doprinos prezentiranju kulturno-povijesnog blaga neke države. Nakon svega rečenog

možemo čestitati autorima, te s nestrpljenjem očekivati daljnje sveske. Ovo kolosalno izdanje svakako treba shvatiti kao primjer i poticaj za sličan znanstveni i izdavački poduhvat kojim bi se prikazalo kartografsko blago Jozefinske izmjere za područje Republike Hrvatske.

Mirela Slukan

**PRILOZI ZA POVIJEST PLE-
MENITE OPĆINE TUROPO-
LJE 1918-1943.** Priredio Branko
Dubravica. Narodno sveučilište
Velika Gorica, 1995, str. 224.

Krajem 1995. godine u izdanju Narodnoga sveučilišta Velika Gorica objavljena je knjiga doktora Branka Dubravice pod naslovom *"Prilozi za povijest Plemenite općine Turopolje 1918-1943"*. Prema mišljenju samoga autora nastavak je to rada na povijesti Turopolja što ga je na prijelazu stoljeća započeo Emilije Laszowski svojim knjigama iz povijesti Turopolja. *"Prilozi za povijest Plemenite općine Turopolje"* podijeljeni su u 3 dijela. U prvome su izvodi iz zapisnika Skupština zastupstva POT 1918-1927, u drugome zapisnici Skupština zastupstva POT 1927-1941, a u trećemu priređivač donosi dokumente Privremene uprave nad POT u vrijeme NDH 1941-1943. U prilogu je sadržan pregled župana, državnih povjerenika, sudaca, bilježnika i blagajnika, a na samome kraju popisani su izvori i objašnjene kratice.

Svrha je knjige, slijedom samoga naslova, biti prilogom za povijest Ple-

menite općine Turopolje, odnosno prema riječima samoga autora "...pružiti okvir problema ove zemljišne zajednice". Namijenjena je, osim lokalnim zaljubljenicima uspomene na Plemenitu općinu, također i istraživačima povijesti ove zemljišne zajednice ali i Turopolja u cjelini. Ipak, nedostaju joj neke od bitnih odrednica kako bi doista bila "prilogom za povijest".

Ponajprije, sam je naslov knjige neprecizan. Objelodanjuju se izabrani zapisnici zastupstva Zemljišne zajednice Plemenite općine Turopolje a ne Plemenite općine Turopolje, staleške, dakle feudalne organizacije turopoljskih plemića, autonomne u upravljanju i donekle u sudovanju, koja prestankom feudalnih društvenih odnosa postaje zemljišnom zajednicom, dakle imovinskom zajednicom u građanskoj državi čiji je status u odnosu prema javnoj vlasti potpuno promijenjen. Razlika između obiju institucija prevelika je da bi se mogla zanemariti. Nadalje, dr. Dubravica je odabrane zapisnike priredio za tisak, on je njihov priređivač a ne autor kako bi se iz pogleda na naslovnu stranicu ovoga izdanja moglo zaključiti.

U predgovoru nas dr. Dubravica kratko upozna je s razlozima zbog kojih je pristupio poslu i njegovim daljnjim planovima oko izdavanja. Propustio nas je upoznati s historijatom dosadašnjega rada na objavljivanju gradiva Plemenite općine Turopolje koji je 1904. godine započeo Emilije Laszowski, objelodanivši do 1908. godine sve relevantne dokumente Plemenite općine počevši od